

Uitgave van de Vrienden van de Dorpskerk Noordwelle

De Corneliuskerk te Noordwelle

Multifunctioneel het behouden waard

In 2005 is een werkgroep in het leven geroepen met als doel om de kerk van Noordwelle als kerk te behouden voor het dorp en de regio. De kerkzaal kon destijds alleen worden verwarmd met behulp van heteluchtkanonnen en verder maakte de indeling van het interieur het praktisch onmogelijk de kerk voor iets anders te gebruiken dan het houden van kerkdiensten, die overigens meestal plaatsvinden in het intieme koorgedeelte. De werkgroep wilde graag dat de kerk vaker kon worden gebruikt voor diverse evenementen. Daarvoor moest wel het één en ander gebeuren. Een vrij ingrijpende renovatie van het kerkinterieur werd voorgesteld, waarbij het uitgangspunt was dat de kerkzaal geschikt moest worden gemaakt voor multifunctioneel gebruik. Alle dorpsbewoners van Noordwelle werden betrokken bij de plannenmakerij en er werd een donateurfonds opgericht om de benodigde fondsen te werven.

Al vrij snel waren er ruim zeventig donateurs die het fonds royaal steunden en het daardoor mogelijk maakten dat de renovatie met kracht en snelheid kon worden gerealiseerd. Hierdoor kon er in een tijdsbestek van nog geen zes jaar verwarming worden aangebracht, een piano worden

aangeschaft, een keuken worden geïnstalleerd, het middendeel van de kerkzaal worden voorzien van een nieuwe plavuizen vloer, de zijbanken worden aangepast om ruimte in de breedte van de zaal te winnen, nieuwe kerkstoelen en twee kroonluchters worden aangeschaft.

Ook werd er een stiltehoek gerealiseerd met een kaarsenhouder, waar bezoekers een waxinelichtje kunnen aansteken en een moment van stilte en bezinning kunnen beleven. Het resultaat van dit alles mag er zijn met als direct gevolg dat de kerk veel intensiever wordt gebruikt dan voorheen. Bovendien is de kerk sinds 2010 de gehele zomer dagelijks geopend voor bezoekers, hetgeen blijkens de reacties in een grote behoefte voorziet.

Het donateurfonds

Het donateurfonds “de Vrienden van de Dorpskerk Noordwelle” heeft zoals gezegd in korte tijd veel bereikt dankzij de giften, groot en klein, die zij sinds 2005 mocht ontvangen. Het fonds wordt beheerd door het College van Kerkrentmeesters van de PKN Hervormde Gemeente Renesse-Noordwelle. De opbrengsten komen geheel ten goede van de herinrichting van de Corneliuskerk te Noordwelle. De werkgroep bepaalt in samenspraak met de kerkrentmeesters de besteding van de gelden. Doordat het aantal kerkleden niet groeit zal de steun vanuit de groep van sympathiserende donateurs steeds belangrijker worden. Graag nodigen wij u daarom uit ons, hetzij éénmalig of als donateur te steunen. Voor minimaal € 10 per jaar bent u al donateur en helpt u mee dit merkteken in het Schouwse landschap in stand te houden.

Contactpersonen:

- Marlies van Pijkeren (kosteres) pijkeren@zeelandnet.nl , telefoon: 0111 462050
- Ton Kranendonk: anthonyvon@zeelandnet.nl , (organist) telefoon: 0111 461733 (voor aanmeldingen als donateur per e-mail of met de formuliertjes die in de kerk gereed liggen, graag met vermelding van naam en adres.)

Uw (eventueel eenmalige) giften kunt u overmaken ten name van: Vrienden van de Dorpskerk Noordwelle, rekeningnummer: 1123.45.662

Gebruiksmogelijkheden en verhuur

Door de huidige indeling met losse stoelen is de kerk zeer geschikt voor multifunctioneel gebruik. Te denken valt aan tentoonstellingen, zoals de jaarlijkse Kunstschau, waarbij de Corneliuskerk met z'n prachtige licht een toplocatie vormt. Verder is de kerk door zijn uitstekende akoestiek erg geschikt voor concerten, vooral kamermuziek komt hier zeer goed tot z'n recht, waarbij men niet gebonden is aan een vaste locatie van de zitplaatsen. Er kan gespeeld worden met de ruimte. Het orgel verkeert nu in goede staat en kan als begeleidingsinstrument uitstekend dienst doen. We beschikken bovendien over een in goede staat verkerend harmonium en ook de piano is beschikbaar en geschikt als begeleidingsinstrument. Door de sfeervolle ambiance is onze kerkzaal ook zeer geschikt voor bijvoorbeeld lezingen en andere culturele bijeenkomsten. Bovendien kan de kerk natuurlijk worden verhuurd voor bijzondere diensten, zoals huwelijken, jubilea en uitvaarten. Ook het intieme koorgedeelte van de kerk kan worden gebruikt voor vergaderingen, koorrepetities, tentoonstellingen, etc.

Verhuurbeleid

Centraal in ons verhuurbeleid is de wens om de kerk zo vaak als mogelijk te gebruiken voor evenementen passend bij het monumentale karakter en geschiedenis van de Corneliuskerk.

Onder andere met de daarmee verkregen inkomsten willen wij het gebouw en inrichting in stand houden voor de huidige en toekomstige generaties.

Contactpersoon verhuur: Bert van den Bos: ljvdbos@zeelandnet.nl (kerkrentmeester)

De naam Cornelius

In het jaar 1484 wordt voor het eerst iets over de naam St. Cornelius gevonden in het Vaticaanse archief te Rome. Een kanunnik in het bisdom Luik-Georgius vraagt een jaarlijks pensioen uit de inkomsten van de parochiekerk van St. Cornelius te Noordwelle, in het bisdom Utrecht. De naam Cornelius, verbonden aan een kerkgebouw, komt in ons land slechts twee maal vaker voor. Er bestaan Corneliuskerken in Hellevoetsluis (Nieuw Helvoet) en Loosdrecht (Nieuw Loosdrecht). Voor meer achtergrondinformatie moeten we naar Vlaanderen. Vlak over de grens blijkt Cornelius de volkshelige bij uitstek te zijn. Op meer dan 100 plaatsen wordt deze vroegere paus, die als martelaar heilig werd verklaard, vereerd als patroon tegen allerhande ziekten van mens en dier, waaronder jicht-stuipen (= St. Corneliusziekte) en kinkhoest. Cornelius stamde uit het adellijke Romeinse geslacht der Corneliï. In maart van het jaar 251 werd hij tot bisschop van Rome gekozen op de stoel van Petrus. De zetel was na de marteldood van zijn voorganger Sint Fabianus († 250; feest 20 januari) achttien maanden onbezet gebleven. Dit had waarschijnlijk alles te maken met de heftige christenvervolgingen die er woedden onder keizer Decius (249-251). Cornelius maakte juist nog het staartje ervan mee. Vooral rondom zijn naamdag 16 september worden er in Vlaanderen diverse bedevaarten gehouden met Cornelius als doel.

Pelgrimstekens

Op plaatsen waar Zeeuwse stad- en dorpskernen ooit in de bodem zijn verdwenen, vond men interessante pelgrimstekens in de modder. Meer dan 700 stuks. Een groot aantal daarvan betrof het Cornelius insigne. Het insigne toont paus Cornelius ten voeten uit met in zijn hand een hoorn-cornu en aan zijn voeten een kleine pelgrim. Deze tekens waren afkomstig uit de toenmalige bedevaartsplaats Ninove. Nu is Ninove een aardig, Zierikzeeachtig stadje, zo'n 25 km ten westen van Brussel, waar alleen de Corneliuspoort nog herinnert aan een abdij die daar eeuwen gelden heeft gestaan.

Geschiedenis

De oudste gegevens over een katholieke kerk te Noordwelle dateren uit het midden van de twaalfde eeuw toen er in een pauselijke bul sprake was van een “kerk te Welland met haar toebehoren”. Een volgende vermelding dateert uit het jaar 1236, toen de parochie Welland werd afgesplitst van die van Haamstede. Niet duidelijk is of er toen al een kerkgebouw werd opgericht. In het jaar 1409 blijkt er in Noordwelle een kapel te zijn die gewijd was aan de maagd Maria. De eerst bekende kapelaan was Peter Symons. De huidige kerk werd omstreeks het jaar 1440 gebouwd en gewijd aan Sint Cornelius.

Het jaar 1576 - tijdens de Tachtigjarige Oorlog - verliep turbulent voor onze Corneliuskerk. In dat jaar namelijk was een aantal Spaanse soldaten in de omgeving van Noordwelle aan het plunderen geslagen. Omdat de Nederlandse opstandelingen (Watergeuzen) daaraan een einde wilden maken, trokken ze met schepen richting Noordwelle, waarop de Spanjaarden zich in de kerktoren verschansten. De Nederlanders besloten daarop de Spanjaarden letterlijk uit te roken en staken de kerk in brand. Van de groep van ongeveer 84 Spanjaarden - waaronder ook enkele vrouwen - trachtten 22 van hen nog hun leven te redden door via de galmgaten naar beneden te springen. Een van hen was een vrouw die naakt met haar baby uit de brandende toren sprong. Zij kon hierdoor het leven van haar kind redden, maar zichzelf overleefde de sprong niet. Ook de andere volwassenen kwamen allen om het leven. Het kind was de enige overlevende en werd later ondergebracht in Zierikzee.

De kerk werd grotendeels verwoest. Slechts een deel van het schip bleef staan. Het koor werd met de grond gelijk gemaakt. Na de komst van de Reformatie werd er in 1582 een speciale belasting geheven om de kerk te kunnen restaureren. In 1589 werd de eerste aantoonbare activiteit ondernomen voor de herbouw van de kerk. De Gecommitteerde Raden van Zeeland gelastten toen aan de ambachtsheer van Noordwelle om veertig pond uit te betalen “tot opmaeckinge van haeren thoren ende kercke”. Het schip werd herbouwd op de oude muurresten en de toren kreeg de huidige vorm met de achtkantige bekroning.

Het koor werd omstreeks 1625 herbouwd met oude kloostermoppen en jongere donkerrode bakstenen. De huidige kap van schip en koor dateren dan ook in essentie uit de 17^e eeuw, hoewel later weer in z'n geheel vervangen. In 1754 werd het interieur gemoderniseerd in de zogenaamde Louis XV stijl en werd ook de huidige preekstoel aangebracht. In die tijd deed de ruimte onder de huidige orgelgalerij, het zogenaamde "seviot" of "sevenjot", dienst als school.

Het koor van de kerk was sinds 1798 in bezit van de gemeente Noordwelle en werd gebruikt als kuiperij. In 1859 werd dit deel van de kerk verbouwd tot schoollokaal en later, in 1892 en 1928 uitgebreid met haaks op het koor staande lokalen. Het kerkgebouw werd dus in vroeger tijden al multifunctioneel gebruikt.

Kerk en toren hebben al heel wat kleinere en grotere restauraties ondergaan, zoals in 1822, toen de zolder van de toren was verzakt als gevolg van aantasting door wormen en mijten van de dragende balken. De situatie was dermate kritiek dat gevreesd werd dat het uur- en slagwerk van de toren naar beneden zou komen. In 1852 en 1853 werd de betimmering van het houten plafond vernieuwd en ook in 1862 was een grote onderhoudsbeurt nodig. Hiervoor werd advies gevraagd bij de Zierikzeese stadsbouwmeester Matthieu Couvée. Deze stelde voor om de toren af te breken, maar dat ging de gemeenteraad toch te ver. Gelukkig maar. De toren werd daarom in 1864 hersteld.

Om te bezuinigen op het onderhoud werd in 1875 de buitenkant van de kerk bepleisterd. Zoals op deze foto uit 1915 is te zien, waren de haaks op het koor staande klaslokalen toen nog niet aangebouwd.

Al vanaf 1940 bestonden er plannen voor een grote restauratie. Als gevolg van de oorlog kwam het daar niet van. Pas toen Noordwelle in 1959 een nieuwe openbare school kreeg, kwam de weg vrij voor een ingrijpende restauratie en rehabilitatie van de Corneliuskerk. De schoollokalen werden verwijderd en het koor in oude luister hersteld.

Ook werden de aanbouwsels aan de toren, zoals een arrestantenlokaal, verwijderd en werd de toren voorzien van twee grote steunberen aan de voorzijde. Dit was geen overbodige luxe omdat de toren van Noordwelle inmiddels schever stond dan de beroemde toren van Pisa. Deze grote restauratie was mogelijk dankzij Monumentenzorg, de Provincie Zeeland en de gemeenten Noordoostpolder en IJsselmuiden, die na de ramp van 1953 fungeerden als adoptiegemeenten. Op 25 juni 1966 werd de gerestaureerde kerk weer in gebruik genomen.

De luidklok

De luidklok dateert uit de 15^e eeuw en heet "**Salvator**", wat redder (van de zeelieden) betekent. De klok weegt 417 kilogram en is vermoedelijk gegoten door de uit Antwerpen afkomstige Pieter van Dormen. Op de klok bevindt zich een versiering van een vis, een wapen, een roos en die afbeeldingen van heiligen: een staande figuur met een kromstaf, de heilige Barbara en een Christus met een lam over de schouder. Verder bevindt zich op de klok het volgende randschrift:

"Salvator is mijnen namen. Mij gheluit si Gode bequame al so vaer als men my horen sal vilt God bevaren oover al".

Het dagelijks luiden van de klok, namelijk om 08.00 uur, 12.00 uur en 18.00 uur werd in de oorlog onderbroken op last van de Duitse bezetter. Bovendien moest de klok op 9 april 1943 uit de toren worden gehesen om met nog 107 andere klokken van Schouwen-Duiveland, Tholen en St. Philipsland te worden verscheept naar Duitsland om daar te worden omgesmolten tot kanonnen. Echter het schip dat de klokken naar Duitsland zou vervoeren verging (misschien door sabotage) in de buurt van Urk op het IJsselmeer. Na de oorlog zijn de klokken geborgen en de klok van Noordwelle werd op 7 juli 1946 opnieuw in de toren gehangen en in gebruik gesteld.

Het Flaes & Brünjes orgel

In 1865 werden plannen ontwikkeld voor de aanschaf van een eerste orgel voor deze kerk. Uiteindelijk werd in 1867 besloten aan de fa. Flaes & Brünjes te Amsterdam opdracht te geven voor de bouw van een nieuw orgel, waartoe in mei van dat jaar een contract werd gesloten. Dit instrument, dat één van de laatste is dat gebouwd werd onder de gezamenlijke firmanaam en 2.600 gulden kostte, werd op 10 mei 1868 in gebruik genomen met een bespeling door de heer Ezerman uit Zierikzee. Het orgel werd toen geplaatst boven de uit 1754 daterende kansel opdat geen zitplaatsen op het daartegenover gelegen balkon verloren behoeften te gaan. Het instrument had toen de volgende dispositie en was daarmee identiek aan het eveneens in 1868 door deze orgelbouwers voor de Hervormde kerk te Beets (Noord-Holland) gebouwde orgel.

HOOFDWERK	NEVENWERK	PEDAAL
Prestant 8'	Holpijp 8'	aangehangen
Octaaf 4'	Salicionaal 8'	
Quint 3'	Roerfluit 4'	
Octaaf 2'		
Cornet 4 st. (disc.)		

Omstreeks 1900 is op de plaats van de Cornet een Bourdon 8' op het Hoofdwerk geplaatst. De twaalf grenenhouten pijpen, die het groot octaaf van deze Bourdon vormen, werden op twee dwars geplaatste pneumatische hulplaatjes geplaatst. Voorts werd de Salicionaal van het Nevenwerk verplaatst naar het Hoofdwerk, waarvoor de Quint 3 moest wijken. Op de vrijgekomen plek in het Nevenwerk kwam een Viol 8'.

In 1962 werd het orgel door de fa. Van Vulpen te Utrecht gedemonteerd, zulks in verband met de kerkrestauratie. In september 1964 plaatsten zij het orgel weer terug, maar nu op de galerij aan de westzijde tegenover de kansel. Zij brachten in de laden een verende sleepconstructie met systeemringen aan, hebben het

mechaniek van nieuw vilt voorzien en herstelden het dak van de kas en pijpranden. Een plan om de Salicionaal door een Quint 1 1/3' te vervangen werd niet uitgevoerd.

In 2011 heeft de fa. A. Nijssse @ Zoon uit Oud-Sabbinge (Zeeland) een gedeeltelijke restauratie uitgevoerd. De magazijnbalg werd gerestaureerd, met uitzondering van de onderliggende schepbalgen, welke zijn bedoeld om met de voeten te kunnen pompen. Tevens werd de merkwaardig geconstrueerde en slecht functionerende luchtinvoer vanaf de windmachine naar de balg gewijzigd en verbeterd. Omdat het rooster waarin de orgelpijpen staan zich nog in de oorspronkelijke staat bleek te bevinden, is ervoor gekozen de Salicionaal terug te plaatsen op zijn oude plaats op het bovenklavier (nevenwerk), De Viool 8, waarvan de klank niet in het Flaes&Brünjes concept voor dit type orgel paste, werd op het onderklavier (hoofdwerk) geplaatst en in stemming gebracht tot een Quint 3 vanaf klein c. Hierdoor kon de oorspronkelijke dispositie en klankkleur van het instrument grotendeels worden teruggebracht. Verder werden alle mechanieken nagezien.

Huidige dispositie:

HOOFDWERK	NEVENWERK	PEDAAL
Prestant 8'	Holpijp 8'	Aangehangen
Bourdon 8'	Salicionaal 8'	
Quint 3 (vanaf klein c)	Roerfluit 4'	
Octaaf 4'		
Octaaf 2'		
Manuaalkoppel		

Merkteken in het Schouwse Landschap

Al eeuwen vormt de Corneliuskerk het middelpunt van het dorp Noordwelle. Zij vormt met haar karakteristieke toren een merkteken in het Schouwse landschap. Door haar ouderdom van meer dan vijf eeuwen dwingt zij respect af. Daarom is zij het waard om te worden gekoesterd als zichtbare getuige van geloof en gemeenschapszin.

